

Hétről Hétre

A MAGYAR HIRLAP SZÉPIRODALMI MELLEKLETE

ITT A TAVASZ

IRTA: IGNOTUS.

Az éjszaka pörkölt tökmag illatát éreztem a levegőben — ez a tavasz. Dél előtt künn jártam a vasutnál s az öngyilkosságig elkéserevedve tértem haza. Szeretnék elutazni, most mingyárt, mindegy akármerre. Holnap, ha meg is tehetem, érzem, nem érek már majd vele semmit; de ha ma elmehetnék, ha nyomban, amint a pályaudvaron jártam, belevethettem volna magamat valamelyik kocsiába s a párnáin hanyattfeküdve nézhettem volna a telegráfdrótok hullámzását, számlálgatva a póznákat, amik nem is mintha elfutnának az ablak előtt, hanem mintha ők tolnák s úgy kézről-kézre egymásnak átadnák a kocsit — tudom, tíz évre meggyógyít egy beteges vágyamnak azon percben való teljesedése. A hit a boldogság, s ma még véremben él az a hit, hogy ez az utazás meggyógyítana. Tudom is, honnan van e hitem — egy barátom tért vissza tegnap Olaszországból, barnán, erősen, kócosan és jókedvűen, s én úgy voltam vele, mint a Zola legmeghatóbb alakja, a Germinal bányalovasa, — egy eszű, öreg, vak állat, amelyik már husz álló esztendeje, hogy itt lenn él és huzza a törmelékes kocsit a bányában, itt is fog kimulni s éretlen szunnyad benne a honvágy a felső világ után — de amikor társat hoztak le hozzá, egy fiatal hebeburgya esiköt, a vén para egyszerre csak szimatolni kezdett, — amit husz esztendeje nem érzett, a jövevényen megérezte a nap ragyogását, a lég üdőségét, a mezők illatát, s öreg szívét elfogta a keserűség... Ugy érzem rabszolga vagyok, igavonó állat, s egy kis szabadság meggyógyítana. Holnapra a gondolkodás ezt a hitemet is halványná betegíti, s be fogom látni, hogy mindenütt rossz s még legjobb itthon.

Legjobb itthon, hol kedvem szerint beleszöhetem magam az elkéserevésbe, mindig találok valami ürügyet a boldogtalanságra, s embertársaimat mélységesen megvetve, mégis mindennapra találok közülök egyet-egyét, akit megfogjak, el ne eresszek, s beszéljek neki magamról, sohasem másról, mindig csak magamról. "Találja ki, ezen a világon kit szeretek a legjobban?" kérdeztem egyszer valakitől, akitől nagy okom volt ilyesmit kérdezni. "A

maga szerénysége tiltja megmondanom" — ez volt a felelet. Gonosz felelet volt, szívtelen és kacér, de böles és lesújtó. Valóban, vannak emberek, akik igazában nem szerethetnek, mert nem látnak mást, mint önmagukat. Ők az egyhangu emberek, mert csak az egy hangjuk van, amely magukról szól. Ők az önző emberek, de nem abban a rossz értelemben, amelyben az egyik embert eszi a méreg, mert a másik nem hajlandó a vagyonát vele megosztani. Hanem igazában, az ő számukra nincs más, csak ők maguk, — eszmélő első pillantásuk a maguk énjére esett, s a világnak mingyárt ez az első megfajthetetlen talánya egész életükre lefoglalja az elméjüket. Ezt az örök ismeretlent, ezt a tátongó mélységet nézik, kémlelik, kutatják egyre; mentül tovább nézik, annál setétebb, mennél többet tudnak róla, annál ismeretlenebb s lassankint beteges kíváncsiság és babonás félelem szállja meg őket magukkal szemben: avval a lény-

nyel, aki oly esudálatos és kitulhatatlan titkot hord a kebelében. Szeretik magukat, de mint az anyának készülő asszony, nem magukért, hanem azért a valakiért, aki bennük él.

A szemedet, ha csak nyolc napra is, kifelé fordítani, a lelked könyvét, ha csak kis időre is, becsukni: ez a pihenés éppúgy elkel, mintahogy olykor egy hétig elmaradunk a kedvesünktől, hogy annál szerelmesebben térjünk hozzá vissza. Igaz, hogy az énünk ez alatt épp úgy tesz, mint a kedvesünk: mással kacérkodik. Mint az asszony: keresi, kit szeressen. Ime, itt a nap, ez a ragyogó gyémánt, ez a forró eső, ez a lángoló szenvedély... nem, a nap nem asszonynak való, hanem kialszik, s legrosszabbkor hagyja magára az embert: éjéka. Hanem itt az erdő, olyan mint a költő: jókedvében csupa dal, csupa esengés, csupa enyhület, de ha ráborul a rosszkezdő alkonyata, zsákmányt keresni bőséggel üvöltéssel törnek elő belőle a fe-

névadak, a kiéhezett indulatok. Am az erdő gyáva, s ha megharosan fölötte a vihar, a fejét ijedten hajtja le, a karjait bugva csapja össze s könyörögve emel égnék... Milyen más a tenger, mely a harsogásra bőnbőléssel felel, a vihar előtt hegygyé ágaskodik, s mint amaz őt, ő meg a riadva futó kis hullámokat kergeti halálra s paskolja habbá a partok sziklafalán... Tilos szeretőnek való a tenger, mert csupa titok, és csupa változatosság, az égbolt kék visszfénye ragyog tekintetében, avval eszabit magához; — kéjesen ringat puha ölében, s annál vadabb kíváncsisággal merül sz bele s annál mohóbb szerelmmel élvezed az ölelést, mert nem tudod, mely pillanatban okozza veszteted...

Ha ma megtehettem volna, elkövetem a nagy hűtlenséget s elutazom. Holnap már nem teszem. Addigra megint beleszeretek magamba, vagy abba a valakibe, aki azt állította, hogy csak magamat szeretem. Olyan leszek, mint a zsidó rabszolga, kinek a Mózes törvénye szerint való nagy jubileum hiába adta vissza szabadságát: annyira megszerette a gazdáját meg a rabságot, hogy nem tudott tőle megválni. A Mózes kor a gazda vigye e rableket az törvénye azt követeli, hogy ilyenajtóhoz, s a szabad emberek megvetése jeléül furja át a fülét az ajtó félfáján. Ha tehát a fülelen valami változást vesznek észre, kérem, ne esodálkozzanak. A boldogságnak oly sokfélék a formái...

A boldogság olyan, mint a királyi korona. Olyik embernek, még ha gonosz is, vagy hülye, örökségképpen száll a fejére. Van nek bátrak és vakmerőek, akik világot fölforgatva, emberek hátán kuszva föl utána, véres ujjakkal maguk teszik fejükre. Ezek a boldogság cészárjai. Van nek, akik ha el nem is érik, de legalább küzdenek érte, s ha maguknak nem jut részükül, a másikat is megzavarják élvezetében: ezek a boldogság pretendensei. De vannak, akik eleve lemondanak róla, egy-két ártatlan formassággal jelzik a rá való jogos igényüket, de a szívük mélyén maguk sem hiszik, hogy valaha érvényesíthetnék. Ezek a boldogság legimistái és sokan vágyunk ily legitimisták.

AZ ASSZONY.

*Szerelték egymást forró vonzalommal,
— A lány csavargó volt, a férfi tolvaj,
S ha ügyesen kifosztta egy zsebet,
A lány az ágyra dőlve nevetett.*

*Igy teltek vigan, kedvben a napok,
Mig éjjel keblén lágyan szunyadtott.
De a férfi börtönbe vetelet.*

A lány utánna nézelli, s — nevetett...

*A börtönből izentelet a lánynak:
"Oh! jere hozzám, meghalok utánnad,
Oh! jere hozzám, érteled epedek!"
— A lány a fejét rázta, s — nevetett...*

*A férfit ölkor huzták a bitóra,
Már sirba' volt, mire hat lett az óra,
És a mikor ütötte a helet,
A lány vörös bort ivott, s — nevetett.*

Heine.

ALKALMI DARAB

IRTA: ZÖLDI MÁRTON.

SZUPER színigazgató idegességével veszedelmes mértékűt öltött, mikor Mezőtúron a múlt század hetvenes éveiben a közönség két hétig távollétével tüntetett. Egy álmatlan éjszaka után kora reggel tünődve járkált a Dobogó udvarán a szinkörre avatott kocsiszin előtt, amikor Góliát Tihámér, a segédszerelmes lenge lüsterkabátban, vérvörös nyakkendővel s néhány színlappal a hóna alatt eléje topant. Szuper a színigazgatók sajátos intuítással megsejtette, hogy a színész, ha korán kel, előleget kér. Be sem várta a kérés formális előterjesztését.

— Jól van fiatalember, tudom, mit akar mondani, hogy még ma nem is ebédelt. Elhiszem. Vigasztalódjék, önön kívül sokan vannak, akik reggeli hét órákor még nem ebédeltek. De mindegy. Itt van két forint. Ebédeljen, ha ezt a dolgot olyan nélkülözhetetlennek találja. Szomorú tapasztalataim vannak ezen a téren. Az újabb színészgeneráció nagyon követelő ebéd tekintetében. Mindennap ebéd! Ez ellenkezik a hagyományokkal. Az én időmben... De hagyjuk. Másról akarok önnel beszélni. Egészen másról. Ön kiterátus ember. Ön, ha igaz, verseket is ír.

— Ami azt illeti, — válaszolta a segédszínész, vérvörös nyakkendőjét igazítva.

Helyes. Volna-e kedve egy szindarabot írni?

— Ami azt illeti...

— Helyes.

— Van is egy nagyszreű témám, — mondotta a segédszínész, — Aba Sámuel vitézkötése.

Az igazgató türelmetlen mozdulattal tett.

— Psszt... barátom. Semmi Aba Sámuel. Történeti darabot nem adhatunk elő. Hiszen tudja, hogy a garderob zalogban maradt Karcagon. Hanem tudja mit, írjon egy népsziművet Rózsa Sándorról.

— Ami azt illeti...

Három nap alatt "Rózsa Sándor szeretője" című darab készen volt, lemásolva és kiszerepezve. A segédszerelmes becsületes munkát végzett. Felhajtott, összehordott mindent, ami a betyár-romantika szempontjából érdekes. Gondoskodott kellő mennyiségű énekről és táncról, s nem mulasztotta el alkalmas helyeken a drámai hatás fokozása céljából a görögütözes táblókat beállítani.

És Rózsa Sándor, az elszánt haramia, mint színpadi hős kimozdította a közönséget közömbösségből. A premiért zsúfolt ház nézte végig. Szuper áldotta a híres haramiát, aki épp akkor támadta meg bandájával Kistelek mellett a vasuti vonatot.

A betyár szeretőjét a darabban Zsófinak hívták. Ezt a szerepet Fekete Lili játszotta, a társulat fiatal szubrettje, aki özvegy Bokrosnénál lakott egy nagy parasztházban.

Bokrosné büszke volt lakójára, a fiatal színésznőre, aki olyan bájosan tudott énekelni, hogy még a vénasszonyok szívét is megvívta vele. Ott volt minden

este a karzaton egész háznépével. Végigsírta a drámákat és bohózatokat egyaránt. Nagyon érzékeny lelkű asszony volt. A legjobban neki is Rózsa Sándor tetszett.

— Az csak az igazi. Hej, de helyős volt, — mondotta könnyeit törülgetve. — Hogy is tudnak ilyet kitanálni? — kérdezte naiv csodálkozással.

A premiért követő reggelen halkan betepegett a primadonna szobájába.

— Jaj, aranyos szentem, eszem a zuzáját, hát már fel tetszett kelni, talán már meg is tetszett főköstökölni?

Aztán kedves bizalmasodással megölelte.

— Jaj, drága rozmaringszálam, ujságot mondok ám. Vendégem érkezett. A boldogult uramnak a testvérbátyja, Bokros Dömötör. Messziről gyűtt. A Síralmaspusztán lakik. Nem is tetszik talán tudni, hogy hun van a Síralmaspuszta?

— Bizony nem tudom, — válaszolta a primadonna.

— Elhiszem, bazsaruzsám, nagyon elhiszem. Honan is tudná, mikor éppen egy napi járóra esik. Onnat került elő az én kedves sógor uram. Birkákat hajtott. Mert, követem alássan, számadó-juhász. Nem hagytam nyugton az este, eljött velem a színházba. Aztán ma reggel aszondta, hogy nagyon szeretne valamit mondani a kisasszonynak, ha szíves lenne megengedni, hogy beljebb kerüljön.

— Nagyon szívesen.

A vén juhász lekapta a pitvarban a szűrét és kalapját s belépett a primadonnához. Szép szál ember volt, leomló fehér fürtökkel. A tömött, szürke szemöldök alatt két fekete szemgolyó villogott. A szemfehérje tiszta volt, mint az esett hó, ami az egész arenak nyugodt, barátságos karaktert adott. A primadonna érdeklődéssel nézegette a hatalmas pusztai alakot. Milyen más ez, mint a kiöltözött, kimaszkirozott színpadi figurák. Ugyan, mit akarhat?

Az öreg juhász nem sietett a mondanivalójával. Közönyt, végig simította a bajuszát, aztán színtelen csikorgó, kérges hangon így szólt:

— Ne tessék haragudni a kedves leányasszonynak, hogy így boldondjába beállítottok, de már nem tudtam megállani szó nélkül.

— Mit, kedves bácsi? — kérdezte a kis szubrett nagy kíváncsisággal.

— Hát azt a Rózsa Sándort, — válaszolta a vén juhász. — Mert könyörgöm alássan, úgy esett a sora, hogy az én kedves sógor-asszonyom tegnap este engem is elvitt a teátrumba. Nem is sajnálom, hogy ott voltam. Hejyesen, rendesen ment minden. Nem láttam én annál különbet világéletemben. Az igaz, hogy először voltam életemben ilyen alkalmazhatóságban. Szépen, ékesen szavaztak mindnyájan. Akáresak a pap a szószéken. A leányasszony nótája, már csak megmondom az igazat, ha addig élek is, még az én öreg szívemet is átmelegítette. De hát, ne tessék haragudni az igaz szóért, egy kis hiba mégis csak akadt abban a tegnapi alkalmazhatóságban.

— Hiba? — kérdezte a primadonna.

— Hát igen, hiba. De nem is csodálom. Honnan is tudná azt maguk, amit rajtam kívül alig tud eleven ember. Aztán ide s tova már huszonöt esztendeje...

A vén juhász nagyot sóhajtott. Aztán folytatta:

— Hej, kedves leányasszony, azóta sok birkát nyirtak, sok eszmát elnyűttek és sok jámbor, keresztényhitű embert kísérték ki az örök nyugalomra. Az én kedves hugomat, a Lidit is. Persze a kedves leányasszony nem ösmerte, nem is ösmérhetette. No, hát pedig az volt a Rózsa Sándor szeretője.

— A maga huga? — kérdezte a primadonna mohó érdeklődéssel.

— Az az... Lidinek hitták, nem Zsófinak, ahogy maguknál szólították. Aztán, könyörgöm alássan, — az igazat mindig meg szabad mondani — nem ült az lóháton soha, nem sütött az el egy pisztolyt sem, ahogy maguk kieszték. Csak éppen főzött, mosott, varrt, font, mint a többi vászoncseléd. No, meg a zsendieket szűrte le, mert juhsajtot készítettünk. Hanem az igaz, hogy szép volt. Nagyon szemrevaló, azt meg kell adni, az Isten nyugasztalja. Hamar jutott özvegy-ségre, mert mi türes-tagadás, az ura csizmaszárbán halt meg. Ugy lőték agyon a zsándárok. Nem jó miatt. Megint haza került hozám. Ekkor kezdett Rózsa Sándor homlani utána. Jött az nappal, éjjel, ahogy eszébe jutott. Egy

darabig csak néztem békességgel. Gondoltam, majd elunja, majd elmarad. Mert nem tetszett a dolog, sehogyse. Elég volt, gondoltam, hogy az első ura a betyár életre adta magát. Egyszer aztán, mikor torkig voltam, odaszóltam Rózsa Sándornak: "Hé, Rózsa Sándor, ide hallgass én rám, ne járj te a Lidi után, hagyj békében azt a menyecskét. Ha hozzám jössz akárhánymagaddal, szívesen látlak. Birkát is ölök nektek. Ha egy nem elég, kettőt. De Lidinek békét hagyj." Így mondtam neki szakasztottan.

A primadonna kíváncsian tudakolta:

— Hát Rózsa Sándor mit mondott?

— A Rózsa Sándor? Hát olyasfélét, hogy neki nem kommandiroz senki fia. Azt teszi, amit tetszik. Ha pedig nekem tetszik, hát tegyék róla. Így mondta.

— Hát maga, juhász bácsi, mit szólt erre?

— Én? Hát megvallom az igazat, indulatba jöttem. Elkaptam a hirtelen méreg. Fölemeltem az ölmosvögü juhászbotot, aztán nagyon odaszóltam neki. Mi türes-tagadás, azt mondtam biz én: "Te, Rózsa Sándor, ne okvetetlenkedj, ha nem muszáj. Ide ne gyere többet, amíg én élek, mert Máriacsese, úgy fejbekölíntalak ezzel a bottal, hogy azon módon szemfedő alá bujssz."

— Ezt mondta neki?

— Igen, követem alássan, ezt mondtam neki.

— És mit tett Rózsa Sándor? — kérdezte a primadonna, egészen kipirulva az izgalomtól.

— A Rózsa Sándor? Hát az is motyogott valamit, aztán odébb ballagott békességgel.

— És nem jött többet vissza?

— Nem a', soha. Azaz hibásan mondom, mert a Lidi temetése után néhány héttel megest beállított. Ott is halt a karám körül. Tudakolta, hogy mi baja volt a Lidinek; hogy úgy hamarjában meghött.

A kis szubrett, aki igazi elragadtatással hallgatta ezt a pusztai drámát, sokáig szóltalanul nézte az öreg juhász szögletes arcát, melynek sötét, napsütött színével a fehér hajfürtök olyan érdekes ellentétet mutattak. Aztán önkénytelenül tolazkodott ajkára a kérdés:

— És maga, juhász bácsi, nem félt Rózsa Sándortól?

A vén juhász kissé előre hajolt, mintha nem jól hallotta volna ezt a kérdést, mely oly csodálatosan gyerekesnek, nevetnivalónak tűnt fel előtte. Félni? Hát honnan vegye a-félelem érzését a pusztán lakó ember, aki soha semmiben sem szorul a fegyveresen szervezett társadalom védelmére, aki egyedül tölt napokat, éjeket Isten szabad ege alatt. Szeretett volna valami tréfásat, gunyosat válaszolni, de ettől visszatartotta az embersége. Csak ennyit mondott:

— Már hogy féltém-e? Könyörgöm alássan, ilyesmire nincs nekünk érkezésünk arra mifelénk, a pusztán...

DAL, A-SZERELEMRŐL.

Te csokolád ajkam sebesre,
Gyógyítsd be most csókokkal azt,
— S ha kész nem lész, mig jó az este,
Szükségtelen, hogy elhalaszd.

Előtted áll a hosszú éjjel,
— Oh kedvesem, oh! drága lány, —
S lehet még csókolódni kéjjel
Egy egész, hosszú éjszakán!

AZ UTOLSÓ JELENET

IRTA: BRÓDY MIKSA.

Színhely: Fekete műszteri tanácsos lakása: a szalon. Mahagoni butorok, zöld tapéta, világoszöld garnitúra. A személyek derűsen tarká szmyrna szőnyegen járnak.

Szobalány: Itt tessék várni.

Az asszony: Soká jön a nagyságos ur?

Szobalány: Talán mindjárt itt lesz. (Menni akar.)

Az asszony: Kérem csak... (Szobalány visszafordul)... Különben semmi... Köszönöm...

Szobalány: Parancsol valamit a nagysága?

Az asszony: Köszönöm, nem kérek semmit. (Szobalány el.)

Az asszony leül egy székre, körülnéz a szobában, felkel, nézi a butorokat, az ablakhoz megy, kinéz az utcára, aztán visszatér ugyanahhoz a székre, és leül.

Tilda bejön. Tizenkilenc éves, esinos lány, de cseppet sem feltűnő. Fejét magasan hordja és kifejezésteljes szemével áthatóan néz az emberre. Megpillantja az asszonyt, az ajtónál megáll s egy ideig fürkészőleg nézi. Utcai ruhában, fején kalap.

Tilda: Kit térszik keresni nagysád?

Az asszony: A tanácsos urat várom. A szobalány azt mondta mindjárt jön.

Tilda: Ilyenkor sétálni szokott a papa...

Az asszony (gyorsan): Ön a lánya?... (Felkel, közelebb megy Tildához.) Ön a lánya?

Tilda: Igen, nagysám.

Az asszony: De különös, hogy olyan élénken érdeklődöm!... De távoli rokona vagyok a tanácsos urnak.

Tilda (minden emóció nélkül): Ugy... Foglaljon helyet kérem. (Leveti kalapját s a zongorára teszi. Mindakettlen leülnek.) A papa sohase szólt nekem...

Az asszony: Egész távoli rokona vagyok. És már rég láttuk egymást... nagyon rég... Külföldön éltünk.

Tilda (végignézi rajta): A férjével?

Az asszony: A férjemmel? Miért kérdi?

Tilda: Csak úgy...

Az asszony: Nincs férjem. Magányos nő vagyok, özvegy. Meguntam a hazátlanságot, s most itt akarok letelepedni.

Tilda: S a papa tanácsára volna szüksége, ugy-e? Szegény papa, nem igen hiszem, hogy mostani állapotában jó tanácsadó volna. Az utóbbi időben nagyon megrokkant.

Az asszony: Megrokkant?... Nagyon öreg már?... Persze, persze... amikor én láttam, még... Most körülbelül hatvan éves.

Tilda: Ötvenhét. De hetvennek látszik... amikor szegény bátyám agyonlőtte magát, egyszerre öreg ember lett a papa...

Az asszony: Igen... igen... olvastam a lapokban. Most három éve volt. És ha szabad tudnom, mi volt az oka?... Boesáson meg.

Tilda: Kérem!... Jobb is, ha nem beszélünk róla. Nem mintha

elérzékenyítene a dolog, az ember tulesik rajta, — de tisztán családi ügy volt... Persze, ön is a családdhoz tartozik, amint mondja, de a papa sohase tett említést róla... (Fürkészőleg nézi az asszonyt.) A színpadon tetszett működni?

Az asszony: Ó, ahhoz én nem értek. De azért közel jár hozzá. A külsőmről ítélt...

Tilda: Boesáson meg, de igazán nem akartam megsérteni. Az ember csak úgy beszél valamit, ha nincs mondaniyalója. Különben is, higgye el nekem, tul vagyok az előítéleteken...

Az asszony: Ez azt jelenti, hogy hogy a külsőmről ítélt. És leotvasta, hogy olyan aféle vagyok...

Tilda: De nagysám, hová gondol! Elvégre ehhez nem volna jogom.

Az asszony: Igen, igen, a külsőmről ítélt. Ugy-e rossz asszonynak tart?

Tilda (bátran): Rossznak nem, de bukott asszonynak, — ahogy mondják. Azoknak van ötven éves korukban, sőt még később, oly fiatal szája, de már husz éves korukban öreg az alsó szemhéjuk. Ezt én már halott asszonyokon is észleltem a boncoló asztalnál. Mert orvosnövendék vagyok.

Az asszony: Pedig én azt hittem, hogy az emberek mind egyformák, amikor meghaltak. Akkor kiegyenlítődik minden.

Tilda: Ó nem. Az emberek magukkal visznek egész esomó gyűlöletet, haragot, szerelmet, gonosz ságot a sirba. Több gonosz ságot, mint jóságot, mert előbbiektől nehezebb megválni; nagysád nem vette még észre, hogy jobban szerette a rossz szokásait, mint a jókat.

Az asszony: De igen. Csakhogy nem tudom, hogy azok csak ugyan rosszak voltak. Én egyszer elhagytam a törvényes gyermekeimet és törvényteleneket szültem... és megtenném még egyszer!...

Tilda: A törvényes gyermekeit nem szereti?

Az asszony: Nem ismerem a gyermekeimet. És azt sem tudom bizonyosan, rosszat tettem-e akkor, amikor elhagytam őket. Az ilyesmit érezni kell és én nem érzek semmit. Néha gondoltam rájuk, de olyankor eszembe jutott, hogy az apjukhoz hasonlítanak. És nekem semmi közöm sem volt az apjukhoz. Gyűlölöm kellett volna őt, vagy legalább

szeretnem, hogy közöm lehessen hozzá. De idegen volt. És amikor megszületett az első gyermekem, úgy éreztem, mintha halott ember nemzette volna.

Tilda: Miért ment hozzá?

Az asszony: Amiért a többi férjhez megy. Én azonban nem bírtam ki két évvel tovább. Amikor a második gyermekem is megszületett s az is hasonlított az apjához, fájni kezdtem. Hideg volt a lakás, mint egy kriptá. S benne két halott gyermek! br!... Aztán jött az apjuk és még akart gyermekeket. Még ha gyűlölni tudtam volna, ha undor fogott volna el tőle!... De semmi, semmi. Egész kislány koromban csak a patkányoktól undorodtam, egyszer az udvaron láttam egyet. Döglött volt. Szürke, puffadt hasa égnek fordult s kiesiny hegyes fogai látszóttak. Még holtan is úgy nézett, mintha látott volna. Futni akartam, de aztán ellenláthatatlan ösztön hajtott vissza hozzá. És megfogtam, simogattam a hasát és az ujjamat bedugtam a szájába. De a viaszbabukat nem akartam. Sohasem értettem, ha más, velem egykorú leánykák babákkal játszóttak!...

Tilda: Miért ment hozzá?

Az asszony: Az imént feleltem már erre a kérdésre. A többi is férjhez megy, mert a szülei úgy akarják, vagy mert azt hiszi, hogy szerelmes. Csakhogy másoknak nincs olyan idioszinkraziája a közömbös iránt, mint nekem. Nem ellenszenv az, sőt éppenséggel nem az. Minden este, amikor magunkra maradtunk, úgy éreztem, hogy egészen más, mint tegnap. Minden este egy más idegen... Elmentem.

Tilda: És azóta nem látta őket?... A férjét meg a gyermekeit?

Az asszony: Nem. A fiu meghalt...

Tilda (hidegen): Ugy látszik, a papa ma nem fog itthon vacsorázni. Szíveskedjék nagysád talán holnap ide fáradni.

Az asszony (felkel): Hát akkor holnap. Bár nagyon szerettem volna még ma itthon vacsorázni.

Tilda: Szíveskedjék nagysád talán holnap ide fáradni!

Az asszony (felkel): Hát akkor holnap. Bár nagyon szerettem volna még ma beszélni vele. Valami üzleti leszámolásunk volna egymás közt. S pénzre volna szükségem... Tetszik tudni, va-

lamikor ő kezelte a vagyonomat...

Tilda (hidegen): Tartozik Önnek? Akkor várjon! (Székre mutat, az asszony ismét leül.) Majd föleszavaram a villanyt.

Odakinn férfihang hallatszik. A tanácsos hangja.

Tanácsos: Egy asszony?... Ki lehet?... A leányom is benn van?

Tilda: Apa! (Felgyújtja a lámpákat.)

A tanácsos bejön. Magas, őszhajú ember. Kissé meggörnyedt derékban, de a hátát és nyakat feszesen tartja.

Tanácsos: Jó estét, lányom, jó estét, asszonyom. (Közelebb lép hozzá.) Mivel szolgálhat... (zavart tekintettel néz rá, aztán a lányára néz, aki nyugodtan áll az asztal mellett.) Te!... Te!... Te vagy az?... Mért jöttél?... (Tildára néz)... Ismeritek egymást?... (részkette ül le egy székre.)

Tilda: Ez a hölgy már rég vár rád, apa. Üzleti ügyekben. (A hölgynek): Isten vele! (Bólint a fejével, kimegy.)

Tanácsos (kinos zavarban): Mért jöttél?... Mit akarsz?...

Az asszony: Látni akartam a lányomat. De most majd megint elmegegyek... végleg el!... Azt hittem, felébrsztem az anyai szeretet lelkemben, de semmi sem történt.

Tanácsos: Ő meg abban a hitben van, hogy meghaltál... Csak nem beszéltél...

Az asszony: Nem szóltam semmit. De ő tudja. Mindent tud. És ahogy itt ült mellettem, hidegen, nyugodtan, alig néhány szót szólva, kiolvastam a szeméből, hogy tudja, ki vagyok. És ha azt mondtam volna neki: itt vagyok, — az anyád vagyok!... Akkor sem történt volna semmi. (Hosszas esend. A tanácsos ur részkette ül székeben és zsebkendőjével törülgeti arcáról az izzadságot.) Nem érzek lelkifurdalásokat. A többi asszony, feleség és anya is ilyen. Nem szereti az urát, aki csak arra való, hogy örüljön, ha mennél több udvarló kéri meg füle hallatára a feleségét. Nem szereti a gyermekét, akit meg gondolatlanul szül a világra. Vannak kivételek is... Véletlenül két egymásnak való ember találkozik egymással... véletlenül ritkán... A másik öngyilkos lett. Mért?

A tanácsos (vállat vonva): Szégyelte... igen... az anyját szégyelte. Amikor megtudta, hogy Páristól Konstantinápolyig kávéházakban virrasztja át az éjszakákat.

Tilda (bejön, hidegen): Apa, kihül a vacsorád.

Az asszony (felkel): Megyek már. (Az ajtó felé indul. Az ajtónál megáll és hosszús pillantást vált Tildával. Tilda hideg fejbőlintással el)... Megyek, mint már egyszer mentem. Az asszony a férjének ellensége, a férj az asszony ellensége. Amikor a házastársak ennek tudatára jönnek, úgy kell, hogy elhagyják egymást. Nem jó, ha az ellenséget a házukban tartjuk. (El.)

A tanácsos felkel és vacsorázni megy.

A TÁVOLBÓL.

Fényes csillagi az égnek,
Távolban őt köszöntétek,
Mondjátok meg neki ottan:
Beteg, halvány, hü maradtam.

Két öreg ur.

IRTA: KOSZTOLANYI DEZSŐ.

— Készen vagy?

Dániel állt az utcán és várt a kocsira, hogy a vonatra menjenek.

Mózes elfujta a lámpát. Összeszedte a csomagjait s felült a kocsiba.

Az utazás mindjárt esalódást hozott számukra. A vonat zsúfolásig volt. A fülkében nem kaptak helyet. Sejtették, hogy valami rendkívüli és szomorú történet velük ezen a hajnalon s az életük kizökken az utjából és senki sem igazíthatja helyre. Némán álltak a folyosón. Majdnem sirva fakadtak. Fázott a kezük és a lábuk. A szájuk pedig hideglelősen eltorzult. Nézték a telegráfoszlopokat és a holdat, amely hálásan utánuk rohant. Aztán végre leülhettek a kupében. Még mindig nagyon sokan voltak. Mogorva utasok aludtak a párnákra dőlve az elfüggönyözött lámpa s a virradás fényében, gonoszul és sötéten, mint a betörők, vagy elfáradva, hörgő horkolással, mint a halálos beteg. A levegőben szivar- és cigarettafüst kóválygott. Köhögni és prüszkölni kezdtek. Egyszerre melegük lett. A vonatfüst, a köd savanyu illata s az ülések meleg bőrszaga orrukba szállt és szédültek. Áporodott gőzök terjengtek: Gyomruk emelgett. Fülük pirosra gyult az izgalmától. Olyanforma érzésük volt, hogy minden elveszett és menthetetlen. Megnézték az órájukat. Hat óra volt. Ilyenkor szoktak rendszeren kávézni. Most, hogy nem kapták meg a kávéjukat, céltalannak és sivárnak tetszett az életük. Kisiklott lábuk alól a talaj. De azután felkelt a nap. A friss barázdák aranyosan ragyogtak. Néhány madár röpködött elötük. A mogorva emberek is felébredtek és beszélni kezdtek. Egyik kacagott. A kalauz szalutált. Minden jóra fordult. A korai felkeléstől, a friss víztől, a virrasztástól részegen néztek ki az ablakon és lesték a diadalmas megérkezést, a célt, amely közben, füstben, dübörgő zajban in- tegetett feléjük.

III.

Nehéz nap volt.

Nem csoda, hogy elfáradtak.

A pályaudvarról táskákkal és csomagokkal érkeztek a lakásukba. Mindjárt siettek lefeküdni. Dániel belefeküdt a régi ágyba s örült, hogy még mindig jó. Az asztalon két tejesüveg fehérlett. Hálógíngben itták meg a tejet. Mózes pedig gyertyával a kezében az ágy alá nézett és megtapogatta a szekrényeket, hogy nem áll-e ott valaki.

Sokáig feküdtek szóltanul a sötétben. Így szokták diákkorukban is. Mózes megszólalt:

— Alszol?

— Nem, — felelte Dániel.

Öt perc múlva köhintett Mózes és megint megszólalt:

— Alszol?

— Nem.

Igy mult el egy negyedóra.

Mind a ketten gondolkodtak.

Az óra éjfélét ütött.

Mózes még egyszer kérdezte:

— Alszol?

Senki se felelt. Csak a falóra járt.

Dániel mindig előbb aludt el. Ez Mózesnek valami fölényt adott. Mostan. is örült ennek. Meggyújtott egy gyufát és nézte a barátját, aki szeliden szunynyadt, öreges komolysággal, félrebillent fejjel, egyik kezét a paplanra nyujtva.

— Akkor is így aludt — gondolta magában Mózes és elfujta a gyufát.

Az alvó száján kedvesen és naivan csillogott két tejesöpp.

IV.

Ugy tervezték, hogy másnap korán kelnek. A diákos élet nem türi a lomhaságot. Megmosdának hideg vízben, katonásan felöltözködni és azután dolguk után látnak. Mózes meg is igazította a keltőórát pont hatra. De mikor az óra rázendítette az ébresztőt, egyik se kelt fel. Fáradtak voltak és a falnak fordulva tovább aludtak.

A ház már ébredt.

Ez egy különös, kaszányaszerű sárga ház volt, amely első pillanatra barátságtalanul hatott a szemlélőre. Málladozó falai, ódon, kopott kövei a multra intettek. De az udvar közepén a vörös márványkut s néhol egy-egy színes üvegablak elfeledtette a szegénységet, a dohos szobákat s néha, különösen ködös délutánokon, mikor lenni verklük nyikorogtak, messzire ragadták a fantáziát, amely ismeretlen élet, meghalt emberek nyomait és regényeit kereste itt. Mózes annak idején történelmi hangulatokat élt át itten. Egész nap régi könyvek között filve, régi írástokat lapozva, hajlamos is volt erre. Mikor Anonymusról szóló értekezését írta, nem is igen csodálkozott volna, ha kilépve az udvarra, találkozik egy középkori páterrel, vagy holmi főleges és nyurga doktorral, aki az okulárén keresztül sandit reá s mágiáról és köpölyözésről beszél.

Már magasan állt a nap, mikor felébredtek.

— Dániel! — kiáltott Mózes energikusan. — Felkelni!

Zöldek és sárgák voltak a tegnapi láztól. Szóltalanul öltözködtek fel. Az első nap nem sikerült. Ezt rossz jelnek vették. Némi enyhe tántorgás is jelentkezett, mint a cigarettával átlumpolt éjszakák után. A déli napfény azonban ragyogó ködbe vonta a szobát. Szivárvány uszott a mosdókancsóban. Bolondul táncolt az ablaktól az ágyig vonuló por-oszlop. Csillogtak a poharak, az üvegek, a gyertyatartók és a kilincsek. Csak karácsonyreggelen éreznek ilyent a kis gyerekek, akik még látják a letűnt fényességét, érzik a megpörkölődött fenyőfa szagát és a gyertyák elszálló füstjét.

— Dániel!

— Mózes!

Kiáltottak egyszerre mind a ketten.

Mohón birtokba vették a szobát. Lázasan motozták át a szek-

rényeket. Felkutattak minden zeg-zugot, félretolták a butorokat, leakasztották a képeket és keresték, keresték a multat. Igaz, nagy pusztítás folyt azóta. Idegen lakók jártak itt, akik itt hagyták a jelüket, beleégették a butorokba életük sajtóságos stigmáit, beittatták illatukkal, érzésükkel és lelkükkel az egész szobát. Egy katonatiszt otkolonnal permetezett be mindent. Az új bambuszpadareképtartó is bizonyosan tőle való. A sok lakó közül pedig leginkább kivált egy gyógyszerésztanhallgató, akinek a fotografiáját hűen össze lehetett állítani az otthagytott markáns és egyéni jelekből. Ez a fiu bizonyára nagy dandy volt. Csupa széthullajtott emlék mindenütt. Szerette azonkívül a nyakendőköt is, amelyekről pontos listát vezetett a szekrény ajtaján, meghatározva, melyiket veszi fel. Egy odafeszített eukor-spárgára aggatta fel őket, válaszván bekarcolva: Malvin. A fatékos gonddal.

A szekrénybe külön női névlon is: Malvin. A tükrön is: Malvin. Ez a gyógyszerész hideg és kegyetlen kedvese.

— Ah Malin, Malvin! — kiáltották mámorosan és gunyosan. — Hol vagy, Malvin?

De a cserkészés tovább folyt. A pokróc alatt megtalálták a régi nyomokat, amit még ők hagytak ott, mikor egyszer éjjel boros állapotban baltával vágta bele a padlóba. Megtalálták aztán a többi nyomokat is. Dániel egy papirnehezéket felejtett a szekrényben. Ez — úgy látszik — nemzedékről nemzedékre szállt s a háziasszonyuk, mint a butorzat nem értéktelen tényezőjét, átadta utódainak. Szeretettel simogatták meg. Maguk elé tették és nézték, van-e rajta valami változás? Nem változott. Aztán kinyitották az ablakszekrényeket. Mózes érezte a málnabefőttek illatát, amiket valamikor ide raktak, szépen sorjában. De a szegfűszeg is határozottan érezhető volt. Dánielnek egyszer nagyon fájt a foga. Mózes a patikába rohant s a gyógyszerész szegfűszeg-cseppeket adott. Az orvosság azonban szétloesolódott a szekrényben és ettől kezdve szagos lett tőle minden, ez a szag uralkodott az előszobában, a folyosón, még a lépcsőházban is.

Most, hogy újra beszippantották, megrészegültek tőle. A fiataláguk parfume volt ez. Bódító, iszonyu mámor szállt az agyvelejükre. Ugráltak. A diványra perdtültek, körülfélcölték az asztalt s azután lepipiskéltek a földre, huncutul és ostobán, mint a játszó gyerekek. Elfeledkeztek mindenről. Nem érezték az éhséget sem és nem vették észre, hogy az ebédidőt elszalasztották. Késő délután mentek ebédelni. Nyomban visszajöttek. Estefelé kinyitották az ablakokat s bámulták az udvar életét, a fiatal cselédeket, akik vasalókat tűzesitének és diákokkal enyelegnek az emeleti ablakokból. Mikor besötétedett, esendesebb lett az ud-

var. A ház különböző szárnyain felhangzottak a hegedűk.

— Hallod? — kérdezte egyszerre Mózes.

Wienjavszyk "Legendá"-ja volt amit mind a ketten oly nagyon szerettek. Bánatosan és mély vágyakozással hangzott fel egy sötét diákszobából. Biztosan egy sűrűhaju és komor diák játszott. Az ábrándozás és fáradtság egy negyedórájában játszott, lámpagyújtás előtt, mélyen a mellére nyomva a hegedűt, folytatva ott, ahol a többiek elhagyták régen-régen, évekkel ezelőtt. Ezren állottak mögötte. Ezren állottak előtte, akik egyszer majd átveszik tőle a hegedűt, hogy tovább játszsza a dalt. Ez a feleselgető hegedű koncertjében a fiatalág, az örök fiatalág dala.

— Hallod? — mondta Mózes még egyszer, egy kicsit halkabban.

V.

Valami mégis hiányzott.

Elmult egy nap és a mámor enyhült. Elmult egy hét és elfáradtak. Elmult egy hónap és szomorúak lettek.

Valami hiányzott.

— Mi hiányzik? — kérdezték egymástól tanakodva.

— A sárga függöny — mondta Dániel.

Még aznap elmentek együtt egy vászonkereskedésbe és vettek egy vég sárga vásznat, éppen olyant, mint akkor lógott az ablakukon. Mindjárt felakasztották. A szobára langyos sárgaság borult.

— Mit szólsz hozzá? — nevelt Mózes.

— Pompás. Csak egy kicsit másszinü.

— Hogy érted ezt?

— Kicsit világosabb.

— Nekem úgy tetszik, hogy éppen sötétebb.

Nem itt volt a baj. Másnap este Mózes a homlokára ütött.

— A sakk.

— Igen, sakkozunk.

Beszereztek egy sakkot. Nehezen indult a játék. Mind a ketten kijöttek a gyakorlatból. Dániel kicsit el is felejtette a lépéseket. Azután hosszú viták keletkeztek. Dániel most se akarta elismerni, hogy Mózes jobb játékos s a játszma végén azt fejtegette, hogy tulajdonképpen ő nyert, amiben senkinek se volt oka kételkedni, hisz ékesszóló és meggyőző érveket hozott fel mellette.

Ezt is abbahagyták. Egy hétig fásultan feküdtek az ágyon.

— A nő hiányzik — mondták egyszerre mind a ketten.

— A nő, a nő.

Rövidesen nőt kellett szerezniük.

Másnap este kiállottak az utcára, estefelé, mikor a munkáslányok hazafelé tértek a varrodák- ból, a kereskedésekből és a gyárakból. Dániel felhuzta cérna-keztüjét és ösztrózsát tüzött a gomblyukába. Mózes a drogériában parfümöt szerzett be és eukrot a fűszeresnél.

(Folytatjuk.)

— A, mama iszen csak ebbe a perche jöttünk.
 Mark néni.
 tad Mariskát a sok haszontalan feleséggel, — ölelte s csókolta meg a kislányát.
 — Hat te kis szájköcska, nem utat-
 konfidenzialat.
 — Hagyjon kérem, nem szeretem a
 tette az uránk:
 köpbe nagyon sáppasztott és szigoruan ve-
 amelynek aranya kisse zöld volt s a ti-
 ablak közt függő nagy aranyvámás tükörbe,
 — mondta Gizi s belenézett a két utcai
 — En... No ugyam... Miattam!
 csak nem féltesz.

— O te kis maeska! — csapta hátba
 Bela gyöngéden a feleségét, — Mariskától
 békétlenség, dac és trucc volt.
 — O te kis maeska! — csapta hátba
 urának Gizi, akinek pufoz kis arcán örök
 Bela. Legyen emivaló, — fordított hátát az
 — Emivaló egy fruska! — mondta
 nagyvak és nagyszerűnek találta Merryt.
 egyszerre beszélt, s mindenki szépnék és
 degeskedések első perceiben. Mindenki
 házakban, a meleg és vidám és szíves ven-
 zavar lett, amilyen csak itt lehet e kisvárosi
 Egy pillanat alatt olyan bábeli zü-

— 41 —

nettekről beszéltem, meg a Flammarionról,
 be beletörődik, a végén csak a pletykák
 maradnak.
 — Halljuk a zenét, halljuk, — kiabált
 egyszerre a vidám Mariska.
 — Játsszál valamit fiacskám, — sürget-
 te azonnal az anyja — olyan szép zongorát
 kapott, hetszáz forint volt, persze kész-
 penzfizetés mellett. Tudod, nem szeretem a
 részletes dolgokat. És a haszontalan meg
 sem szeret rajta játszani, más boldog vol-
 na, ha bérelni tudna neki az anyja zongorát.
 Ceilerné, a közkivánatnak engedve oda-
 tilt a zongorához s mindjárt nagy elismeré-
 seket kapott a szép zenéjért.
 — O kérem én csak olyan naturalista
 vagyok, — szölt szerényen — és itt gyakor-
 lom néha, mert beszemtelenkedek néha, —
 szölt a zene után felállva, s mindjárt bucsu-
 zó meghajlással jelezve, hogy menni akar,
 — míg egyszer ki nem dobnak, mint Kerek-
 egyházy a fiát...
 — Ugyan ne mondja nagysád, — ka-
 pott a szón a polgármesterne.
 — Kérem, most találkoztam az utcán
 Kornya tanár úrral, ő mondta, hogy az
 öreg Kerekgyházy Ferdinand nyilatkozta-

— 48 —

— 44 —

szölt hozzá kedvesen Emma, unokanénje,
 a vén leány.

Merry ugy nézett rá, mintha a hán-
 gok s a szók ebben a társaságban trom-
 bitából harsognának ki rá s erőtt kellett
 vennie magán, hogy feleljen a három lány
 közé beszorulva.

— Istenem, ha az ember kinyitja a sze-
 mé, rájön, hogy váróteremben járunk,
 rosszul butorozott, ideiglenesen berende-
 zett, mindig elsiető, soha meg nem álló
 életek nyüzsgésében s várjuk a magunk
 vicinálisát. Nagy érzések, nagy gözösök jön-
 nek néha, nem fütyölnek, meg sem állnak,
 elrobognak, ott felejtenek és mi megder-
 medünk egy pillanatra: talán ez lett volna
 az igazi a mi vonatunk. Elment és most
 várhatunk megint századokig.

A lányok szájatva hallgatták Merry
 elbámitóan okos szavait s Emma sóhaj-
 tott.

— Bizony, a lány élete csupa várás.

Béla oldalba lökte könyökével a fele-
 ségét, mert a vén lány mulatságos, még
 ha testvére is az embernek: Merryt azon-
 ban elragadta képpé tisztult ötlete:

— A lány? Az ember egész élete. S
 minden vonat oly kinosan tulzsufolva...

— 45 —

Ah, vannak, akik bérelt szakaszban utaz-
 nak, vannak, akik erőszakosan leborrava-
 lóznak maguknak egy félfülkét, vannak,
 akik hatan, akik huszan szorulnak egy luk-
 ba, tele gyermeksirással és ételszaggal a le-
 vegő és mások a folyosón állanak és vajjon
 nem azok-e a legboldogabbak, akik ijedt ré-
 mülettel, lekésve bámulnak az elrobogó
 szörnyeteg után.

Béla megrántotta a feleségét.

— Ugy-e milyen költői, hallod Gizi.

Gizi elbigyesztette a száját s felvonta
 a vállát.

— Hát téged mi a fene lelt, — szölt
 rá fiatal ura.

A háziasszony nagy tál édességet tett
 az asztalra és sorra kínálhatta.

— Mariskám, fiam, vedd csak a tálat
 és kínálgozz. De kősarát ne fogadj ám el.

Merry kétségbeesve fogta a tálat. Sze-
 rencsére nem kellett kínálni, mindenki vett
 kínálás nélkül, dupla adagot, de a tál oly
 tömérdek és annyira gazdag volt, hogy meg
 sem látszott rajta a pusztítás.

Csak Gizi nem akart enni, ugy, hogy
 Béla kénytelen volt a felesége helyett is
 dupla mennyiséget bedobálni.

— Ne macerálj mán, — mondta csen-

— Az a sok ember. Az a nagy hőség...
Leültek az asztal körül a magas német
támlájú székekre s a hallgató Márk néni
öbete a kezét, míg a beszélő házasszony
alig győzte mozdulatokkal kisérti szavait.
— Képzeld kivel találkoztam Pesten,
(Éjletem nacesád — tessék helyet parau-
gosni...
— Köszöntem... — mondta Ceilerné
s ideglenesen ült le egy székre, — ha
tudtam volna, hogy ilyen nagy tár-
saság lesz... Hozz boosanat...
Márk ügyvéd lépett be. A kalapját

— 42 —

— Ugyan és hol csavarogtal te kis
huncut?
— Mariskáknál voltam, ötlet is el kel-
lett hozni.
A hallgatag nagy, fekete Mariska fel-
tesodorra állott és mosolygott, elpirult,
meg lehátrányodott barna bőre alatt. In-
sos, égo ajkai félelken nyitak meg s ijed-
ten hangolt az arca, amint rápillantott va-
laki.
— Na hát édesem, még nem is mondtam
el, hogy jöttünk meg Pestől, — hallatszott
ki Kotzogné fagdalmás, panaszkodó
hangja.

— 41 —

— Mert megüt a guta, — szolt Gizi azzal
a felszabdult önérettel és kényes rátarti-
sággal, ami a fiatalszasszonyoknak olyan jól
áll, míg azt hiszik, hogy ők a világ közepé,
— no hát tetszik tudni, abból nem lesz ru-
ha sohasem, olyan fuser varróné nincs több
a városban, a fene ette von meg az újat,
mikor elszabta az én anyagomat. Hogy
hány kilót fogytam én a mérlegtől, mióta
vele vésződök...

— 46 —

— Tessék mán mondani Mariskának,
hogy beszéljen ezzel... Mán meg van vesz-
vé eccer... Ha ki nem békitik, egész héten
nem tesz sót a levesembe.

— Mariska, Mariska fiam, gyere csak,
még meg se kérdezted Gizit, mi van az új
ruhájával, amit a holnap esti bála csinál-
tatott.

— Jaj néni kérem, ne is tessék emli-

— 43 —

csak későn vette le, viszont nagy, széles
gesztussal kiáltott:

— Hü, mennyi asszony, jövök udva-
rolni.

— No, udvarolni, jó helyre jött az
ügyvéd ur, — hallatszott a Ceilerné éles,
kacagó szava.

— Mért nacesád? Szeretem én a so-
vány nőket is. Az agár is sovány, mégis
az a legszebb kutya.

Nagy kacagás támadt az öreg ur bók-
jára s Ceilerné kissé neheztelve cséválta
a fejét és sokáig nem birt szóhoz jutni.

— No szép dicséretet kapok én, agár.

— Én nem mondom, hogy nacesád
agár, — folytatta az ügyvéd ur futó ke-
délyeskedéssel, — mert akkor már fogott
volna már magának egy férjet.

Sikongattak a nevetéstől s a vidám Ma-
riska visitva kiáltotta:

— Jaj ez az apa!

Merry úgy érezte, mintha álmodnék.
Valahogy meg volt benulvya és tágranyított
szemmel csak nézett, nézett, mintha ide-
gen világ idegen életébe ékelődött volna
be.

— Nos, hogy érzed magad kedves? —

FEJE FÖLÖTT HOLLÓ

I.

ANASZÁLYI négyezer holdas birtokot az utolsó Zernyesth elhunyt után a solti gróf örökölte. Amikor az új tulajdonos, egy esős napon, bécsi patájában, a gazdatisztek jelentéseit nézegette, a következő sajátos tételek ragadták meg figyelmét.

Aug. 13. Garas Petinek 6 pár eszima.

Szept. 13. Garas Petinek 5 oldal szalonna.

Dec. 13. Garas Petinek 3 trombita löpor.

Ján. 13. Garas Petinek 2 hordó sör.

— Ki ez a rejtélyes Garas Peti? — kérdezte a gróf titkárjától.

A szekretárius böngészni kezdett az aktákban, a végrendeletben, a birtokleírásban, az inventáriumban, s aztán így válaszolt:

— Garas Peti az elhunyt Zernyesth Miklós gróf ő méltóságára rendelkezése alapján kapja a föl-sorolt természetbeni dolgokat. Ami Garas foglalkozását illeti, ez az ember szegénylegény, s ne-hogy emberéletben kárt tegyen, a megboldogult méltóságos ur ki-egyezett vele s minden hónapban — ahogy az a múltban sok uri birtokon szokás volt — bizonyos járandóságokat adatott ki neki.

A naszályi nábob mosolygott.

— Hogyan? Magyarországon még vannak szegénylegények?

— Ugy kell lennie, — bölintött a titkár, — mert a gazdatisztek mind megbízható emberek, akiket a birtok átvétele után hosszabb ideig a főváros legügyesebb detektívjeivel ellenőriztettem.

— Szeretnék egyszer eleven szegénylegényt látni, — szölt a gróf. — Ha jövő héten leme-gyünk Magyarországra, juttassa eszembe a dolgot.

II.

Pár hét múlva a gróf több barátja kíséretében, leutazott Naszályra. A bécsi urak és hölgyek, vígan lovagoltak, vadásztak, táncoltak, s amikor egy napon már belefáradtak a mulatságba, a házigazda így szólt hozzájuk.

— Ma este olyasmit fogtok látni, ami ritkaságban vetekszik a bölényel. Hat órára öltözzetek jól föl, ki fogunk szánkózni a Vályu-esárdához.

— Mit fogunk látni? — kíváncsiskodtak a hölgyek. — Mondja meg gróf. Talán tüzijátékok vagy farkasvadászatot rendez?

— Nem, — felelt a náziur mosolyogva. — Eleven szegénylegényt fogok bemutatni.

Az asszonyok elsikoltották magukat, de amikor a gróf minden látogatójának egy koromfekete Browningot nyújtott át, megnyugodtak, sőt utóbb igen mulatságosnak tartották az ötletet és a ritka alkalomra való tekintettel legszebb prémjeiket rakták föl magukra.

III.

Szomjas Áron, az öreg kasznár, akinek ügykörébe Garas Peti tartozott, körülmenyesen elmagyarázta volt a grófnak, miként

bonyolódik le a szalonnák, löporok, miegyebek ügye a szegénylegénynek. A dolog így állott.

Garas Peti sohase mutatta volt magát a kastélyban vagy a gazdatiszteknel. Évtizedes megállapodás volt, hogy minden hónap tizenharmadik napján az előirt természetbeni járandóságot kivitték a félig beomlott Vályu-esárdába (a régi híres betyártanyába), ott lerakták a küszöbre s azal az átadás be volt fejezve. Reggelre a löpor, vagy a szalonna vagy a eszima eltűnt: Garas Peti az éj homályában eljött érte, titokzatosan, soha föl nem ismerve, soha meg nem feledkezve a 13-iki dátumról. Az átvétel jelül nyáron egy szál rózmaring, télen egy zöld fenyőgaly feküdt az ivószoba ablakrácsában.

IV.

Csikorgó téli este volt, amikor a jókedvű társaság utnak indult a Vályu-esárdába. A szánok, nehogy gyanut keltsenek, csak a folyóig mentek, onnét a hölgyek és urak gyalog tették meg az utat a füzésig; itt az ódon törzsek közé rejtőzve várták a fejleményeket.

Már kilenere járhatott az idő, mikor a behavazott síkságon lépések resegése hallatszott, s a szomszédos nyárfák közt egy emberi alak jelent meg. Bár a főúri társaság tíz emberből állott, mégis bizonyos izgatottság vett rajtuk erőt, az urak elővették a Browningot s a hölgyek szorosabban simultak gavallérjaikhoz.

Az éjjeli vándor lassan, megállva, mint a pusztai róka haladt; nyilván ügyelt rá, nehogy valaki észrevegye. Egy ideig csak fekete körvonalak látszottak a homályban, de aztán egyszerre kibujt a hold és teljes erővel vetette rá fényugarát a titokzatos betyárra.

— Ah! — kacagott föl az egyik asszony. — Hisz ez egy aggastyán!

Csakugyan, galambösz, sánta ember ballagott a havon. Alakja megdörnyedt, jobbában göresös koldusbotot szorongatott, vállára öreges bekecs borult. Az egész ember inkább árnyékhoz, mint élőlényhez hasonlított.

A gróf előbb bosszankodott, de aztán nevetett.

— Persze, hogy aggastyán! — mondta zsebreágyva Browningját. — Nekem már Bécsben gyanus volt a dolog. Az utolsó komoly szegénylegényt köztudomas szerint a hetvenes években látták az Alföldön s azóta innen-onnan negyven év múlt el. Mindnyájan megöregszünk, még a betyárok is! Sőt!

Az éjjeli vándor a szavak iránya felé fordította a fejét, aztán meghökkenve állott meg. Egy pillanatig nem tudta mit csináljon, majd hirtelen eldobta bekecsét és bukdaesolva, mint a megölt nyul, a nád felé kezdett szaladni.

— Hahó! Megálj! — kiáltotta a házigazda. — Megálj! Nem bántunk!

Garas Peti azonban nem hitt a

szónak. Öreg lábait sebészen szedegetve menekült a havas síkságon, közbe ijedten nézegetve hátra.

A gróf, aki fiatal korában pompás atléta volt, hirtelen lelékte bundáját és utána iramodott a betyárnak. A hare hamar eldőlt. A patak szélén a szegénylegény megesuzott, elbukott, s mire föl akart tápázkodni, üldözője már a vállára tette kezét.

— Mit akarnak tőlem? — szölt az öreg harámia összehuzva magát, mint a kutya, amikor botot lát.

— Semmit, cimbora, semmit. — felelte a gróf és talpra segítette az áldozatot. — Bejössz ve-lünk a kastélyba és megiszol egy pohár meleg bort.

A betyár gyanakodva nézett üldözőjére.

— Nem adnak ki a pandurnak? — kérdezte, mert ijedtében hirtelen megfélekedett róla, hogy a pandurok ma már csak a vármegyeház padjain pipáztatnak vagy a polgármester szobáját sóprik.

— Szavamat rá, hogy nem lesz bántótásod, — jelentette ki naszályi nábob határozottan. — Egy-kettő, ülj föl a szánra a kocsis mellé.

V.

Egy óra múlva a kastély ebédlőjében ült a társaság: jókedvű urak, szép asszonyok, köztük kísértetiesen lengő hajszálakkal, viasz-sárga, barázdás arccal a naszályi, ócska szegénylegény. A háziur nagy figyelemmel bánt ritka vendégével, maga kínálta minden tál ételből és szaporán töltötte poharába a piros bort.

Garas Peti eleintén aggódva nézett körül a nagy fényességben és folyton az ajtót leste, mikor lép már be rajta a pitykés nád-rágu perzekutor, hogy elfogja. Amikor azonban látta, hogy semmi baja nem történik, hogy mindenki jóindulattal beszél hozzá s amikor a bor is melegíteni kezdte, az aggastyán szeme egy kisse megesillant és halovány ábrázata — amely a megvénült saskeselyű-éhez hasonlított — megélenkült.

— Tudsz-e valamit énekelni? — kérdezte a gróf vacsora után.

— Tudok, — felelte az öreg betyár megfontoltan.

— Ha van hozzá kedved, énekelj nekünk valamit, — szölt a házigazda, egy pohár tokajit tolvá vendége elé.

A szegénylegény fölálott. Egy ideig maga elé nézet, mintha gondolkodna rajta, mit daloljon, aztán lehunyt szürke szemét és tompán esengő, mély hangon énekelni kezdett.

Holló károg utam elé,
Varju követ minden felé,
Kezemben a csákány pereg,
De szememből könny esepereg.

A nőta hangjai lassan, mint a beteg madár, szálltak szerte a terebben. Az öreg hangja néha néha megesuklott, olykor a szövegéből egy-egy szó nem jutott eszébe, s ilyenkor az énekes egy percre megállott, de az egész dal, — amelyben egy letűnt, vissza-

hozhatatlan kor dőre árnyéka bolyongott — mégis oly sajátosan érzelmes, oly fakón szomorú volt, hogy a társaság jókedve elszállott és a nőta befejezése után mélységes esönd borult a terepre.

Garas Peti esendesen állt a terem közepén, aztán kinyitotta szemét, lasan végignézett a termen, majd kihuzta magát és komoly ünnepélyes arccal táncolni kezdett. A régi, híres betyártáncot akarta eljátni, a bakonyi kopogóst, amelyet nála különben senki se járt el a világon.

Az aggastyán tagjai azonban csak nehezen engedelmeskedtek. Sánta lába meg-megesuzott, keze remegve kísérte teste mozdulatait, arca a vergődéstől verejtékes lett. Szomorú kisérlet imbolygott a terebben, hajlott le a földre és toppantott a padlóra, egy kopott árnyék, amely mintha sírdombok, néma kereszték közt járt volna. Amikor a betyár halk, rekedtes kurjantással befejezte a táncot, az asszonyok szemén könnyesepp csillant meg.

— Igyál betyár, mulik a hyár! — szölt a házigazda, teletöltve Garas Peti kanesóját.

A fáradt aggastyán mohón nyult az ital után. A társaságot üdvözölve, magasra emelte föl a serleget, aztán egy hajtásra itta ki a nehéz bort, amely folyékony tűzként szaladt szét ereiben.

Óh! miesoda ital volt ez! Kemény, szilaj, mint a ménésről kipányvázott esikő; üdítő, mosolygó, mint a tavaszi erdő. Garas Peti elgondolkodott. Ivott ő már egyszer ilyen bort, de hol is, mikor is? Talán a Bácskában, a Vojnicok birtokán, vagy Tokajon, amikor a király pineójét fölfeszítette? Nem, nem. Hopp! Megvan! A Vályu-esárdában mértek ilyen jó bort negyven esztendő előtt, amikor még végig lép volt a vidék és a betyár Iova zombékok, tocsogók, nádak közt baktatott. Igen, ez a testvére lesz annak a bornak, hiszen egy birtokon termettek; de amaz, amaz még ennél is jobb volt, mert a Vályu-esárdás felesége töltögette volt a poharakba.

Hej! miesoda asszony volt az! Az öreg szegénylegény szeme előtt felvillant a karesu csaplárosné alakja. Darázs a dereka, kaláris az ajka, a szeme meg a legszebb kőkény, ami az egész felvidéken termett. Kemény fehéreseléd volt; ha kellett, kis fokosával kiverte az egész esárdát, de, amikor Garas Peti a szemébe nézett, az asszony elkezdett sírni, mint a gyerek és az arca hófehér lett, mint a patyolat.

Áj! ti szép idők! hova lettek?! Ti szép idők, amikor még nem volt vasut a síkságon, amikor az erdő, a láp, a rét mind a szegénylegényé volt, amikor az utonállók még nem jártak tolvajlámpákkal, bicskával, amikor még dicsőség volt szegénylegénynek lenni, pandurral harcolni, akasztófán meghalni!

— No, öreg, — szölt a házigazda, — most szedelőzködjön szé-

(Folyt. a 8-ik oldalon.)

CRAINQUEBILLE.

IRTA: ANATOLE FRANCE. — FORDITOTTA: GABOR ANDOR.

(Folytatás.)

Mert, soha misére nem járván, soha az Elyséeben meg nem fordulván, még életében oly szépet, mint ez a bírósági tárgyalás volt, nem látott. Jól tudta, hogy nem kiáltott "Mihászna András"-t. És az, hogy tizennégy napi fogságra ítélték, mert "Mihászna András"-t kiáltott, elméjében olyan fenséges rejtelem volt, olyan hitágazat, mint amelyeket a hívők elfogadnak, anélkül, hogy megértenék őket; valami homályos és ragyogó, imádatos és rettenetes reveláció.

A szegény ember bűnösnek ösmerte el magát amiatt, hogy rejtelmesen megsértette a 64-es rendőrt, mint a katekizmust tanuló gyermek bűnösnek véli magát Éva vétkében. — Az ítélet megtanította rá, hogy "Mihászna András"-t kiáltott. Tehát "Mihászna András"-t kiáltott és pedig misztikus módon, maga sem tudja, hogyan. Természetfölötti világba vitte ez. Eliteltése volt apokalipszise.

Ha bűnéről nem volt tiszta fogalma, még kevésbé volt a bűntetéséről tiszta fogalma.

Eliteltetése ünnepélyes, rituális, magasatos dologként tünt szemébe, mint valami elvakító jelenés, amelyet nem érteni, melyről nem lehet vitázni, mely miatt sem dicsekedni, sem panaszkodni nem kell. E percében, ha Bourriche elnök urat homlokán sugárkoszorúval, fehér szárnyakon látta volna a megnyílt mennyezetből alászállani, nem csodálkozott volna el a bírói dicsőség ez újabb megnyilatkozásán.

Ezt mondta volna magában: — Ime, az én ügyem folytatódik!

Másnap meglátogatta ügyvédje.

— No, atyafi, nem érzi magát nagyon rosszul? Csak bátorság, két hét hamarosan elmúlik! Nincs okunk panaszra.

— Ami ezt illeti, el lehet mondani, hogy azok az urak derék,

udvarias emberek; egy goromba szavuk sem volt. Nem is hittem volna. És a börtönőr fehér keztyűt húzott. Nem látta?

— Mindent összevetve, jól tetük, hogy bevallottuk.

— Lehet.

— Crainquebille, jó hirt hozok magának. Egy könyörületes ember, akinek elmondtam a maga esetét, ötven frankot adott át nekem, mellyel kifizetjük a bírságpénzt, amire ítélték.

— Hát mikor kapom meg azt az ötven frankot?

— Az irnoknak adják majd át.

Legyen nyugodt.

— No, mindegy. Azért csak köszönöm annak az urnak.

És Crainquebille elgondolkodva így mormogott:

— Nem rendes dolog, ami velem történik.

— Nem kell tulozni, Crainquebille. A maga esete nem ritka. Szó sincs róla.

— Nem tudná megmondani, hová vacakolták el a koecsimat?

VI.

Crainquebille a kösvélemény előtt.

Crainquebille a fogságból kiszabadulva, tovább tologatta kocsiját a Montmartre-utcán, ezt kiáltozva:

— Káposztát, répát, kalarábét vegyenek!

Sem büszkeséget, sem szégyent nem érzett esete miatt. Kellemetlen emléket sem őrzött felőle. Olyan volt ez elméjében, mint a színház, az utazás vagy az álom. Különösen meg volt elégedve azzal, hogy sárban járhat, a város kövezetén s feje fölött a vires eget láthatja, mely szennyes, mint az utca csatornája, városa kedves egét.

Minden utcasarkon megállt, hogy igyék egy pohárkával; aztán szabadon, vidáman, tenyerebe köpve, hogy meglágyítsa kéréses bőrét, megragadta a tolóruddat és ment tovább, míg előtte a verebek, ez a hozzá hasonlatos

koránkelő, szegény népség, mely az utcán keresi a maga élelmét, nagy csoportban repültek fel, hallván megszokott kiáltozását:

— Káposztát, répát, kalarábét vegyenek!

Egy vén szakácsné, aki oda-jött, kalarábéit tapogatva így szólt:

— Mi történt magával, Crainquebille apó? Van három hete, hogy nem láttuk. Beteg volt? Egy kicsit sápadt.

— Majd megmondom magának, m'ame Mailloches; úgy étem, mint a tökepenzesek.

Semmi sem változott életében, ha csak az nem, hogy a rendesenél gyakrabban ment a rakodóhelyre pihenni, mert azt gondolta, hogy ünnep van és ő könyörületes emberekkel áll ismeretségben. Kissé vidáman húzódik meg kuckójában. A padlón elterülve magára huzogatja a zsákokat, melyeket a sarki gesztenyefűrés adott neki kölesön takaróul és elgondolja:

— A börtön nem is olyan rossz dolog. Az embernek mindene meg van, ami kell. De azért csak jobb itthon.

Megelégedése rövid ideig tartott.

Hamar észrevette, hogy vevői kerülnek.

— Szép kalarábé, m'ame Cointreau!

— Nincs semmire szükségem.

— Mi az! Nincs szüksége semmire. Hát csak nem él most levegőből?

És m'ame Cointreau anélkül, hogy válasza méltatná, büszken belép a nagy pékboltba, amelynek tulajdonosnője. A boltos-asszonyok, házmesternék, akik azelőtt rendszeren megjelentek zöldelő és virágos kocsija körül, most elfordultak tőle. Elérkezve az Ange-Gardien-i eszmiadiabolt-

hoz, mely ponton bírósági kalandjai megkezdődtek, bekiáltott:

— M'ame Bayard, m'ame Bayard, tizennégy sousommal tartozik még azelőttől.

De m'ame Bayard, aki irósztalánál trónolt, még arra sem érdemesítette, hogy a fejét oda-fordította volna.

Az egész Montmartre-utca tudta, hogy Crainquebille apó a börtönből jött ki és az egész Montmartre-utca nem ismerte többé. Eliteltetésének híre messze kiterjedt, el egészen a Richer-utca sarkáig.

Ott, ugy déltáján, észrevette madame Lauret, régi jó vevőjét, a kis Martin kocsija fölé hajolva. Haja úgy ragyogott a napfényben, mint a bőségesen szerteomló aranyfonalak. És a kis Martin, ez a fityfirty, ez a piszkos malac, kezét szívére téve esküdözött neki, hogy nincs szebb áru az övénél. E látvány szívet tépte Crainquebillenek. Kocsiját a kis Martiné mellé tolta és panaszos, tört hangon mondta madame Laurenak:

— Nem szép, hogy hűtlen lett hozzám.

Madame Laure, amint maga is elismerte, nem volt hercegnő. Nem az előkelő világban alkotott fogalmat magának a rendőrség és az ügyészség börtöne felől. De minden állásban tisztességes lehet az ember, nem igaz? Mindenkinek megvan a maga hiusága és az ember nem szereti, ha olyan valakivel akad dolga, aki most jött a börtönből. Azért hát nagyon finnyásan felelt Crainquebillenek.

És a vén zöldségáros megérezvén a sértést, dühösen ordította:

— Te... te cédalány!

Madame Laur kiejtette kezéből a káposztafejet és úgy kiáltotta:

— Te vén ló... Nézze meg az ember, most jön a börtönből és még másokat sérteget!

(Folytatjuk.)

FEJE FÖLÖTT HOLLO.

(Folyt. a 7-ik oldalról.)

pen össze és menjen békességgel haza. Isten áldja meg!

Garas Peti fölkel, illetlenül megcsókolta az asszonyságok kezét s azután érzélgős lélekkel vágott neki a sikságnak.

VI.

A vén zsvány lassan baktatott a naszályi lapályon, amely esőndes hófelhőbe burkolózott. A bortól nekitűszedett emlékezőtehetséggel Garas Peti sorna visszaemlékezett azokra az eseményekre, amelyek vele e sikon hajdan lejátszódtak. Itt állt az öreg füz, amelynél egymaga fosztotta ki a bertóti tanyáról visszaérkező vicispánt, nótáriust és fiskálist; itt a Krisztus-feszület, amelynél golyót kapott a tüdejébe, úgy, hogy a szentkép oszlopa, imapadja tele

lett vérrel; itt az öreg hárs, amelyre a statárium legjobb cimboráját, Fekete Bandit akasztatta föl és itt, itt a Vályu-csárda, ahol a csaplárosné esténként türelmetlenül leste a szegénylegény érkezését.

Milyen más világ volt! Ha még egyszer visszatérne, ha legalább egy órára újra daruszóru paripáján ülhetne, perzekutorokkal harcolhatna, ha még egyszer úgy el tudná járni a Kopogóst, mint Rózsa Sándor idejében, ha még egyszer megpörgethetné híres fokosát, amelynek pusztá említésére libabőrös lett a pandurok háta! Beh sokért nem adná, ha még egyszer élhetné életét!

Az uton szánkó csilingelése közeledett. A lovak léptei szaporán kopogtak, nyilván valami uri fogat lehetett, amely mulatságról

iparkodott haza. Hajdan az ilyen szánkók nem jutottak simán a kuriáig.

A vén betyár szeme villant egyet; a következő perében Garas Peti már az utszéli százados tölgy mögött húzódott meg. Ott állt dobogó szívvvel, elfulladó lélekzettel, égő ábrázattal és várt, várt, amíg a szánkó közelebb jött. Amikor az alkotmány már csak husz lépésnyire volt tőle, a szegénylegény, minden erejét összeszedve, hirtelen kihuzta magát, kiugrott az utra, elkapta a nyerges gyeplőjét, megforgatta füz-fahusángját és elkáltotta magát:

— Pénzt vagy életet!

A szánkóban valaki sikoltott, aztán egy pisztoly dördült el.

A következő perében Garas Peti fölfordult és a hóban rángatózni kezdett.

— Nini, hiszen ez a mi esti vendégünk, — szólt egy a szánról leugró ur, aki sápadt volt, mint a fal.

— Csakugyan, — hagyta helyben a gróf. — Érdekes dolog. Hetvenéves korában, sántán, bégán még kedve volt szánokat megtámadni. Nyilván becsipett a piros bortól. Szegény ördög!

— Így elrontani a mulatságunkat, — vélte egy hölgy. — Ugy örültem az éjfél szánkázásnak és most vége. Remélhetőleg nem történt baja?

A hold teli fényvel sütött rá a hóban fekvő zsványra, aki egyre lassabban mozgott, s aztán káromkodott egyet.

A Kővés zajára egy varju fölébredt és magasan felröpülve, panaszosan káromogni kezdett.